

Василь СОКІЛ

ОХРИМОВИЧІ ТА РЕВАКОВИЧІ (Родинні стосунки — наукові пошуки — національні позиції)

Через призму двох родин — Охримовичів та Реваковичів — розглядаються родинні стосунки, наукові пошуки та національні позиції великих священничих династій. Одні з них були духовними особами (Ю. Охримович, Б. Охримович, Р. Охримович, І. Ревакович, М. Ревакович), відомими адвокатами (Т. Ревакович, Володимир Охримович, Л. Охримович), журналістами, просвітянами (О. Залізник-Охримович), лікарями, провідниками ОУН-УПА (С. Охримович, Василь Охримович, Т. Охримович та ін.) чи просто національно свідомими українцями, які мали авторитет серед сучасників. За свої переконання багато з них загинуло. Кожне з цих імен посіло гідне місце в історії України.

Ключові слова: священнича династія, історія церкви, адвокат, лікар, фольклорист, народні пісні.

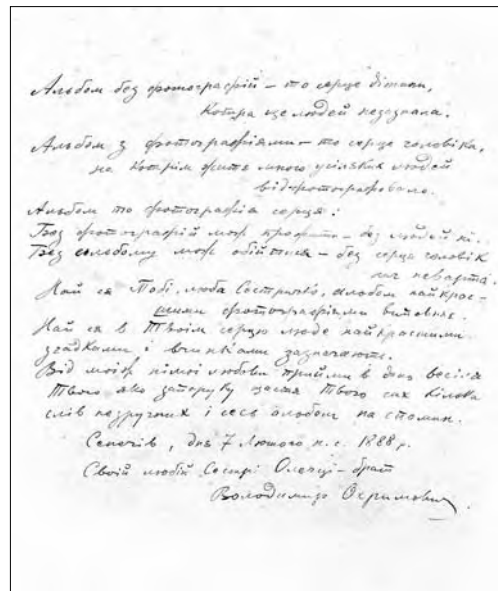
© В. СОКІЛ, 2015

Знаковими для Бойківщини другої половини XIX — першої половини XX ст. стали два священничі роди — Охримовичів та Реваковичів. Перший осів у Сенечолі Долинського повіту, другий — у Волосянці на Сколівщині. *Володимир Охримович* (1870—1931) — відомий український адвокат, етнограф, фольклорист, культурний та громадсько-політичний діяч — в автобіографії вказував: «Рід мій наскрізь попівський: отець, діди і прадіди мої так в мужескій, як і в женській лінії були священниками» [5, арк. 16]. Скажімо, прадід Володимира *Євстахій Охримович* (1784—1869) ординований на священника 1812 року. Як свідчать шематизми, більшість свого життя прослужив парохом у селі Гушанки на Збаражчині (1832—1869) [19, с. 333—334]. Дід *Осип Охримович* (1814—1857) висвятився у духовний сан 1836 р., був адміністратором у Гошеві (1836—1838), Болехові (1848—1851), відтак парохом у Білоголовах на Тернопільщині (1851—1856), Велдіжі на Долинщині (1856—1857). Батько Володимира *Юліан Охримович* (1843—1908) ординований у духовний сан 1868 р., після чого служив парохом в Уричі, Сопоті на Сколівщині (1868—1872), Сенечолі на Долинщині (1872—1908). Три сини о. Юліана теж стали священниками: 1) *Богдан* (1877—1942) ординований у духовний сан 1904 р., працював на парафіях у Козьовій (1904—1907), Голині біля Калуша (1905—1906), Тухлі (1906—1907), Корчині на Сколівщині (1907—1908), Завадові біля Стрия (1921—1942); 2) *Роман-Ростислав* (1883—1944) висвятився на священника 1908 р., працював адміністратором у Сенечолі (1908—1910), далі парохом в Уричі (1910—1924), Вороцеві на Яворівщині (1924—1944); 3) *Євстахій-Остан* (1888—1941) прийняв духовний сан 1913 р., перебував парохом у селах Мильне на Зборівщині (1913—1914), Ялинкувате на Сколівщині (1916—1923), Млинищі на Жидачівщині (1923—1925), Стрількові на Стрийщині (1925—1928), Дичкові на Тернопільщині (1928—1941) [19, с. 333—334]. Внук Юліана *Василь*, син о. Богдана, також обрав священничий шлях, як і батько, однак його доля таким чином не склалася [20, с. 437]. Інший внук Юліана Охримовича та внук Тита Реваковича (син Любомира Охримовича та Наталії з Реваковичів) *Патрицій* Охримович був студентом теології, помер мученицькою смертю [20, с. 437].

ISSN 1028-5091. Народознавчі зошити. № 3 (123), 2015

Друга священнича родина, що пов'язала своє життя з Бойківщиною, — Реваковичі. *Іван Ревакович* (1814—1904) висвячений у духовний сан 1840 р., був адміністратором, «експонованим сотрудником» у Рибнику, Старому Кропивнику на Дрогобиччині (1840—1846), адміністратором у Ямельниці на Сколівщині (1846—1850), парохом у Волосянці (1859—1896). Його батько *Григорій Ревакович* (1785—1869) — теж священник, ординований 1811 р., працював парохом у с. Ніновиці Ярославського деканату (1828—1864). Син о. Івана *Михайло Ревакович* (1861—1950) віддав усе своє життя священничій діяльності, висвятився 1888 р., був адміністратором у Коростові на Сколівщині (1888—1892), «сотрудником» (1892—1896), парохом (1896—1950) у Волосянці [33, с. 669—686].

Так склалося, що ці дві великі родини з Божого благословення поріднилися. В. Охримович в автобіографії, перелічуючи братів і сестер, констатував: «Я є найстарший син у своїх родичів. Маю єще три сестри і п'ять братів. Троє з моєї рідні померло малими. Найстарша сестра Ольга віддана за от[цем] Михайлом Реваковичем, парохом в Волосянці. Відтак слідує після старшини сестра Богуслава, брата Богдан, Любомир, Ростислав, сестра Галя і брата Остап і Юліан» [5, арк. 16—17]. Отже, *Ольга Охримович* (1872—1919) поєднала свою долю з о. Михайлом Реваковичем. Як свідчить запис у метричній книзі Волосянки, вони взяли шлюб 7 лютого 1888 року [9, арк. 60]. Більше інформації про ту ту подію на час написання статті про священничу родину Реваковичів мені не вдалося виявити, оскільки у Центральному державному історичному архіві у Львові метрики про шлюб не знайдено, який, згідно з християнськими приписами, повинен відбуватися за місцем проживання нареченої. Проте нещодавно відшукав інше джерело — альбом для фотографій, який подарував В. Охримович своїй сестрі¹. На першій сторінці перед фотографіями він написав

Запис В. Охримовича в альбомі для фотографій, який він подарував своїй сестрі

Ольга Охримович, дружина о. Михайла Реваковича

¹ Альбом та великий родинний фотоархів, інші документи збирала племінниця о. М. Реваковича, внучка о. І. Реваковича Людмила Грушка, учителька у Волосянці, та передала родині у Стрию; його зберіг Богдан Масний — правнук І. Реваковича, а люб'язно дозволила мені опрацювати праправнучка Ольга Масна (Юрків), за що складаю ширі слова вдячності.

зворушливий текст, зісканований вигляд якого подається тут уперше.

Отже, маємо безпосереднє підтвердження, що шлюб і весілля О. Охримович та М. Реваковича відбулися 7 лютого 1888 р. в Сенечолі. Додатковий доказ цього читаємо в епістолію. Так, Т. Ревакович,

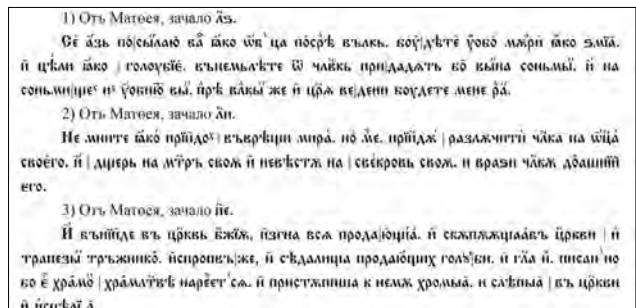
Володимир Охримович

старший брат Михайла, скаржився О. Кониському у листі від 22 березня 1888 р.: «Я ем брав ся був на весіля мого брата у Долинські гори — та через сніги й засипи я мусів сидіти у Львові 9 днів, а в Стрийі 3 дні; тимчасом переминув день весільний і я не був на весілю; будем лишень у родичів моїх в Волосянці» [1, арк. 301].

Породичання Охримовичів та Реваковичів сприяло не тільки зміцненню сімейних стосунків, а й зародженню та налагодженню наукових контактів у локальному середовищі. Скажімо, В. Охримович не тільки відвідував сестру у Волосянці, а й посилено цікавився старими рукописами, які він розшукав у церкві з дозволу о. Реваковича. Йому належить відкриття для науки рукописного «Євангелія» з 1574 року та «Євангелія Учительного» — збірника недільних і святочних проповідей. Він запропонував виявлені матеріали редакції «Записок НТШ». М. Грушевський, попередньо ознайомившись з ними, у листі до В. Охримовича від 13 (25) травня 1897 р. повідомив: «Переглянувши замітку, бачу, що вона буде интересна, піде в найблизшу не видрукувану ще Miscellanea — т. XIX Записок, що вийдуть в жовтні» [15, арк. 4]. Далі, безпосередньо вже готуючи публікацію, М. Грушевський мав ще кілька поба-

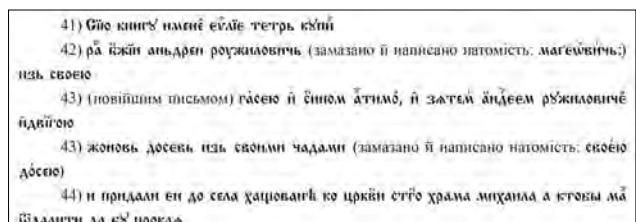
жань для уточнення: «Переглянувши Вашу замітку до друку, — писав в іншому листі, — децю хотів би до неї; та не знаю, чи Ви буваєте часто в Волосянці, чижто Вам трудно. В приписці на останн[ій] стороні арк. 14 Еванг[елія] Учительного читаєте ленѣша, може яснѣша? З карток проповідей (рук[опис] III) переписалисте лише про Олексія, було б пожаданим переписати сі картки всі. Як Вам трудно до Волосянки, то напишіть зараз (карткою), бо можна друкувати й без того» [15, арк. 7 звор.].

Сьогодні важко сказати, чи всі побажання наукового редактора врахував В. Охримович, лише одне зрозуміло, що молодий дослідник уважно зібрав фрагменти «Євангелія». Він констатував, що книга складається зі 171 нумерованої картки розміром 31 см висоти та 21 см ширини; оправа з букових дощок, що колись була обтягнена шкірою; на картках 1—54 подано Євангеліє від Матвія, далі — від Марка, Луки, Івана, однак там бракує окремих аркушів. Твори писані кирилицею, чорним чорнилом [25, с. 1]. Потім В. Охримович навів деякі зразки текстів. Проілюструємо початок Євангелія від Матвія:

Початок Євангелія від Матвія з рукописного «Євангелія» 1574 року

Дослідник звернув увагу на помітки переписувача, що на картках 41—44, але вже пізнішого походження. З огляду на важливість місцевої інформації, подаємо їх у повному обсязі:

Помітки переписувача

Ці нашарування В. Охримович прочитав так: «Сію книгу именовану евангеліє тетрь купиль рабъ бо-

жій Аньдрей Роужилович изъ своев жоновъ Досевъ изъ своими чадами и придали до села Хащовани ко церкви Стого Храма Михаила, а ктобы мал отда-лити да бу прокля». Друга записка, — вважає він, — є поправкою попередньої записки, себ то в попередній записці перечеркнуто слова: «Ружило-вич» і під сподом написано замість того «Магео-вич», даліше дописано «Гасею и сином Артимономъ и затемъ Андреємъ Ружиловичемъ Идвігою» вкінці перечеркнуто слова «Жонов Досевъ изъ своими чадами», а замість того під сподом написано «сво-єю Досею» [25, с. 4]. Щодо Андрія Ружиловича, не зовсім зрозумілого зв'язку з Хащованею, автор нічого не висловився. Мені дарчий напис нагадує відкарбований текст на великому дзвоні у Волосянці — «Федор Ружилович со женою своєю Аннов и з братаничом Стефаном и его женою Євдокією» [33, с. 672]. Додам, що у Волосянці раніше прожи-вала священнича родина Ружиловичів. Мені вдало-ся з'ясувати, що Петро Ружилович був місцевим парохом, який помер, як свідчить метричний запис, 1 травня 1812 р. у віці 70 років [12, арк. 2]. Неваж-ко підрахувати, що він народився 1742 року. Згід-но із Йосифінською метрикою, котра була заверше-на 1786 р., у власності отця у Волосянці (номер бу-динку 61) були поля: «На Звірци», «Під Керничками», «На Голиці», «На Плосени», «На Котильничім», «На Долинах», «На Куті» загаль-ною площею 22,6 моргів, або за сучасними одини-цями вимірювання — майже 13 га [10, арк. 50, 51, 53, 82, 82, 84, 108]. Отже, отець Петро Ружило-вич був доволі заможною людиною.

Після його смерті місцевим парохом став його син Григорій, який упокоївся 1822 року. Згідно із запи-сом у свідоцтві про смерть, «похований у присутнос-ті співдеканального кліру, померлий парох Григорій Ружилович у віці 43 років від хвороби сухоти» [12, арк. 11 звор.]. Цей запис зробив у метричній книзі о. Макаревич.

Друга рукописна книга у Волосянській церкві — «Євангеліє Учительное», як засвідчив В. Охримо-вич, мала 19 аркушів, кожний по 10 карток, або 20 сторінок; дерев'яна обкладинка, обтягнута шкі-рою. Вона укладена за календарем від початку но-вого року, на кожен неділю текст у довільному пе-рекладі Євангелія [25, с. 4—5]. Дослідник звер-нув увагу, що на деяких сторінках були помітки

побутового характеру, які пов'язувалися з місцеви-ми подіями:

«ВР.Х.Г. - афіл: (1732) стояло коан ишла стрѣла от полуцѣной стѣнни на польску лепѣна огню Того року не изгибав стѣл доло ирю тогда жона замерзла о ирю на веру и чоловік у петрѣв пѣст замерз».

В. Охримович знайшов у «Євангелію Учитель-нім» рештки якоїсь іншої книги, ідентифікувати яку йому так і не вдалося. Зрештою, сьогодні продовжу-ються пошуки цих та інших фрагментів, які стано-влятимуть вагомий науковий інтерес.

Волосянка стала дослідницьким полем і для сес-три Володимира Охримовича — Олени, яку він представив в автобіографії за другим її ім'ям — «Гая». У зв'язку з тим, що вона маловідома читаць-кій аудиторії, подаю довідку про неї.

Олена Охримович народилася у березні 1886 р. в Сенечолі, нині Долинського району Івано-Франківської області, померла 12 червня 1969 р. у м. Монреаль (Канада). Це громадська і політична діячка, журналістка, дружина Миколи Залізняка (1910) — політичного діяча, дипломата родом з Мелітополя, який з 1908 р. мешкав у Львові, навчався у Львівському університеті.

У 1905 р. О. Охримович закінчила академічну гім-назію у Львові, а в 1906 р. вступила до Львівського університету, де студіювала українську мову й латинь. Учителювала в гімназії сестер василіанок, семінарії. Упродовж 1914—1925 рр. жила у Відні, працювала у Товаристві допомоги пораненим і полоненим воя-кам. 1927 р. О. Охримович-Залізник повернулася до

Олена Охримович

Львова, а 1939 р. виїхала до Австрії, потім до Канади, де продовжила активну громадську, літературну та журналістську діяльність [27, с. 194—195].

Коли О. Охримович була ще студенткою Львівського університету філософського факультету (такий підпис стоїть під її нарисом про голосіння 1910 року), вона навідувалася у Волосянку до родини Реваковичів; тоді ж збирала матеріали про головільну традицію села. Молода дослідниця описала способи сповіщення про смерть, звернула увагу на одяг померлих. Згідно з останнім, чоловіків «убирають... красно, у чім за життя май любив ходити». Жінкам «дають усьо по білу, або лиш чорним вишите», «чипець и хустку шальову, білу або жовту». Дівчатам — «вишиване рубатя, коло голови малу шальову платину, або партицю, на тото вінець з барвінку з косицями, а коси розплетут». На особливу увагу заслужують ігри при покійнику («забави»): 1) «лопатки»; 2) «гусака печут»; 3) «Бога і чорта»; 4) «бирки»; 5) «кучі»; 6) «коваля»; 7) «дохтора»; 8) «сало тягнут»; 9) «булі красти»; 10) «діда і баби» [29, с. 226—231]. О. Охримович зафіксувала у Волосянці також два голосіння — «за матір'ю» та «за донькою», опубліковані у збірнику І. Свенціцького: перше під № 153 [29, с. 81], друге під номером 35 [29, с. 45]. Загалом етнографічний опис похоронних

Марія Ревакович

звичаїв та обрядів, голосіння, що виконувалося при померлому, зайняли помітне місце не тільки в похоронно-поминальній традиції села початку ХХ ст., а й регіональному та загальноукраїнському контексті. До речі, звичай голосити за покійником у Волосянці зберігся і до сьогодні [34, с. 118—135].

До наукових пошуків долучилася одна з дочок о. Івана Реваковича — Марія (1850—1934). Її основна праця — поштовий майстер у різних селах Галичини — Козьовій на Сколівщині, Сокалі та Соколові (останнє тепер неіснуюче село на Стрийщині). За порадою та прикладом старшого брата Тита вона почала записувати народні пісні у Козьовій. Ці фіксації потрапили до брата, а відтак разом з його матеріалами опинилися у наукових архівних фондах рукописів та фонозаписів Інституту мистецтвознавства, фольклористики та етнології ім. М. Т. Рильського у Києві [8, арк. 1—10]. Наприкінці добірки Т. Ревакович уточнив: «Списала в Козьовій в Скільськім повіті в 1880 Маря Ревакович». Аналіз цих матеріалів показав, що найбільше там коломийок. Збирачка формувала їх за тематичними циклами, позначаючи ці останні римськими цифрами (I—LXIII) до восьми і більше строф. Так, у першому блоці йдеться про спів «трьома голосами», який будуть знаходити вівчарі по полонинах. В інших — про кохання та дошлюбні стосунки («Ой за хатов патичина, перед хатов тичка, Мене, мамко, хлопці любят, хоть я невеличка»; «Коби борзо неділенька, аби я ся вбрала, Таки видів мій милейкий, яка би я яла»).

М. Ревакович виокремила підрозділ «Думи». Йдеться про ліро-епічні пісні, які, за сучасною класифікацією, відносяться до балад: про «дітозгубництво» («Ой у місті Богуславлі сталася новина»), «тройзілля» («Виїхали козаки з обозу»), «живий мрець» («Ой умру я, мамко, умру»), «убивство чоловіком дружини за намовою» («Ой взяв собі Гребенюшок два братчики рідні»). Є серед записів і кілька весільних пісень («Покірное деревейко калина» та ін.).

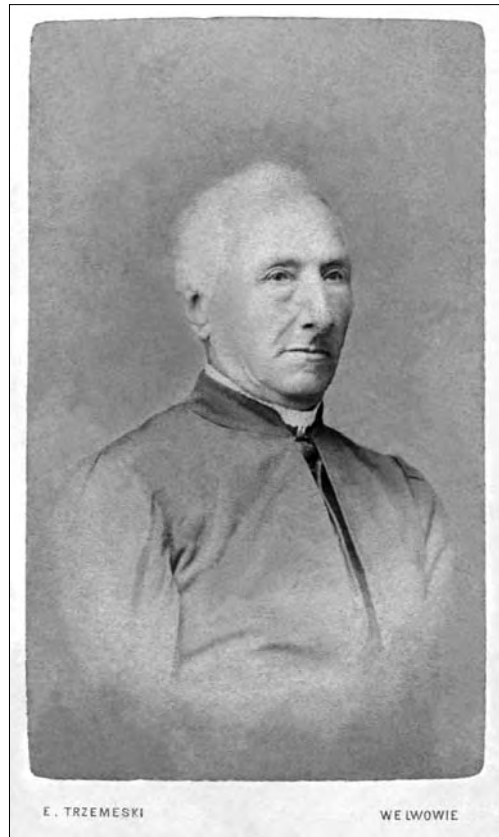
Ідею записування народних пісень підтримував і О. Кониський, який був особисто знайомий з М. Ревакович. Так, у листі від 3 липня 1888 р. до брата Тита вона риторично запитувала: «Що собі подумає о моєй славности п. Кониский що обіцяних пісень до хвилі незібралам правда що часу немалам ані хвилі і то правда, що треба великої терпеливости и хи-

трости / : бо дипломатією немож того назвати / : ніж чоловік від нашої Верховинки видобуде. Пісня в Верховині замовкла! где глядати причини? незнаю! може и серце люду так замерзло, як замерзле наше! нас гнетут обстоятельства материяльні — а що их? не знаю! але конаець кінцем — пісьні з кілько буду могла позбираю. Поздорови п. К[ониського] сердечно від мене! Обожаю таких людей, але — и жаль мені чогось их» [4, арк. 4—5].

Станом на сьогодні невідомо про подальші записи народних пісень М. Ревакович. Однак достеменний факт, що молода дослідниця, запізнавшись з письменницею Наталією Кобринською, робила й етнологічні спроби. Вона підготувала для першої книги «Жіночої бібліотеки», що вийшла у Стрию 1893 р., розвідку про домашній жіночий промисел [30, с. 65—67]. М. Ревакович констатувала, що селяни Стрийської Верховини виготовляють полотна головним чином з льону та коноплів: «ручники чиноваті», «скатерти в кісточки», «сіраки», «чепці», «пояси», «уплети». Дослідниця дійшла висновку, що домашній промисел поволі витісняється фабричними виробами.

Стосунки Охримовичів і Реваковичів найбільше пов'язувалися з особою о. Михайла Реваковича (1861—1950), оскільки, як уже зазначалося, він перебував у шлюбі з Ольгою Охримович, до того ж, незмінний парох Волосянки. Про нього я вже частково писав [33, с. 677—682], тут торкнуся його науково-просвітницької і громадської діяльності. Оскільки о. М. Ревакович став, по суті, першим істориком церкви у Волосянці, наведу його матеріали, які знаходяться у Центральному державному історичному архіві України у Львові. Вони подані у формі «запитання — відповідь», за браком місця подаю лише відповіді автора, які становлять цілісну картину:

«1. Коли і серед яких обставин засновано церкву і парохію в Волосянці невідомо, позаяк всі давніші акта парохіяльні згоріли підчас пожежі в р. 1812. Уратовався лиш один акт з р. 1738, в котрім стоїть, що князь Конст[антин] Острозський грамотою даною у Звіглі 12 грудня 1572 р. визначив священникови в Волосянці один лан поля «рго вопо et usu ecclesiae». Дотацію сю потвердив відтак Володислав, князь на Острозі і Заславу, граф Тарнова (дати нема) і Михайло Казимір Радивил, князь на Ольці

Отець Михайло Ревакович

et. set. грамотою, даною в Жовкві 12 вер[есня] 1676 р. В XVII і XVIII ст. були парохами в Волос[янці] Ружилівичі, котрі половину ерекціонального ґрунту дали своїй родині, але комісія в сій справі (якийсь кс. Кернович) рішила 16 вер[есня] 1738 в користь родини Ружилівичів.

2. Церков парохіяльна під покровом Пренайсвятійшої Евхаристії, збудована з дерева, крита бляхою є віддалена від мешкання пароха около 200 кроків.

3. За благословенням львівського єпископа Николая Скородинського побудовано і викінчено місцеву церкву 12 липня 1804 року. Послідна візита канонічна відбулася за арх. митр. Йосифа Сембратовича 21.VIII.1874.

4. Церков відновлена і помальована перед кількома роками, знаходиться в добрім стані і може помістити всіх вірних парохії.

5. Церков положена в середині села; обезпечена на суму 19300 к[орон] в тов[аристві] «Дністер» у Львові.

6. Бічних престолів є два; один під покровом сьв. о. Николая, другий під покровом Благовіщення Пресьвятої Богородиці.

7. Утвари церковної досить. Чаш позолочених чотири — з них три зовсім срібні. Дзвіниця дерев'яна в добрім стані, має двозвонів шість. Скарбона церковна має всего 40 к[орон] готівкою, позаяк давніший фонд з'уживався на відновлення церкви. Скарбона залізна, замикається на два ключі, а ті знаходяться в руках двох церковних провізорів.

8. Церковного нерухомого майна в місцевій парохії нема.

9. В посіданню місцевої церкви знаходиться 5% скрипт довжний державний на 50 злр. (Staats Schuldverschreibung № 1525. Wien, am. 1. Oktober 1870).

10. Чудотворної ікони і відпустів нема.

11. Нічну сторожу коло церкви дає громада. Кладбище повічно заінтабульоване на церкву.

12. Патрон: Вільгельм Адам Шмідт, протестан[тське] віроісп[овідання].

13. Священиків: один.

14. Дяк: Дяк іспитований. Платня дяка in natura, іменно по одному решеті вівса від номеру. Поля для дяка і хору — нема.

15. Число душ (з р. 1900): греко-кат[оликів] 1205 душ; римо-кат[оликів] 3; протестант 1; жидів 44. Костела і лат[инського] свящ[еника] нема. Латинники належать до латин[ської] пар[охії] в Сколім.

16. Школа однокласова в чотирьох степенях науки. Учитель — один. Учителя презентує ц[ісарсько] к[оролівська] Рада шкільна краєва. Язик викладовий руський. Рішення що до викладового язика є. Всіх дітей учащаючих до школи є 88 (всі гр[еко]-кат[олицького] обряда).

17. Дітей гр[еко]-к[атолицького] обряда обов'язаних до школи: 200 (106 хл. + 134 дівч.), до школи ходять 88 (46 хл. + 42 дівч.). Науки релігії уділяє парох 3 години тиж[нево]. Школа віддалена від церкви около 600 кроків.

18. Читальня товариства «Просьвіта» має членів 25. Головою читальні є о. Іван Ревакович. Читальня передплачує: книжочки «Просьвіти», книжочки місійні, «Свободу». Майна читальня не має жадного.

19. Шпихлір церковний зложений перед 50 роками, котрим завідує комітет церковний. Шпихлір має 100 кірців вівса і міститься в дзвіниці.

20. Каса позичкова громадська мала в дни 31/12 1900 всего майна 4 412. 95 к[орон] з того визначено на 6 % 3940 к[орон], залеглих відсотків 101 к[орона].

21. Склепу громадського ані церковного нема.

22. Місцева громада має около 50 моргів пасовиська (в кількох куснях), з котрих користає також і парох. Крім того, має громада 50 моргів і три млини.

23. Коршем в селі є шість; всюди в коршмах сидять жиди.

24. Є Братство церковне (без статутів), має около 800 членів. Число членів високе тому, позаяк кожний, хто зложив якийсь дар на шпихлір церк[овний], з котрого доходів користає церков, стає членом братства і має право користуватися світлом церковним.

25. Майна жадного братство не має.

26. —

27. Архіву парохіяльного нема, позаяк пожар в р. 1812 знищив всі давніші акта. Метрики розпочинаються з роком 1812. Доховався лиш один акт з р. 1738, де говориться про ґрунтовний спір між парохом а парохіянами.

28. Потрібні книги церковні є всі: Евангеліє: Львів 1690, Львів 1743, Лавра Почаївська 1789, Львів 1836, Львів 1891 (два прим.). Требники: Львів 1761, Львів 1888. А також: Львів 1765. Триод: Львів 1753. Апостол: Львів 1666. Минія: Почаїв 1873 і т. д., і т. д. Цінних річий для історії нема.

29. Всего поля має парохія 135 мор[гів] 638 кв[адратних] сяж[нів]. З того припадає на: орне поле 40 моргів, сіножать 15, ліс 45, неужитки 35. Поле сполосоване — недалеко від мешканя пароха. Кляса ґрунту переважно VI або VII — так само, як і в селян. Спірного ґрунту нема. Задля острого клімату в пароха і парохіян садів зовсім нема.

30. Поле приносить доходу: 100 к[орон]. Додаток конґруальний 1076 к[орон]. З того оплачуєся податку річно 56 к[орон]. На опал[ення] дістає парох 20 сягів м'якого дерева і має вільне мливо в трьох громадських млинах. Сі два послідні права записані в інвентари, але не інтатульовані.

31. Хата мурована, крита гонтом, збудована 1895 р., знаходиться в добрім стані і складаєся з чотирьох комнат і кухні. Будинків економічних є чотири; всі знаходяться в середнім стані і є обезпечені в тов[аристві] «Дністер». Премію асек. платить громада.

32. Легатів і фундацій богослужебних нема.

33. Fundus instruktus не істнує зовсім.

34. Каплиць богослужебних нема.

35. Староство: Стрий; суд окружний: Стрий; Суд повітовий: Сколе; уряд податковий: Сколе; почта, станція телегр[афічна] і залізн[ична]: Славско, віддалена 9 км.

36. Церков дочерних нема.

37. В парохії Волосянка є всіх душ гр[еко]-кат[олицького] обряду 1205.

Волосянка, дня 15 вересня 1901.

Михайло Ревакович» [13, арк. 15—18 звор.].

Як бачимо, М. Ревакович, зважаючи на доступні йому джерела, подав коротку історію церкви у Волосянці, показав духовні, господарські та громадські ресурси. Хочеться привернути увагу до пункту 31, у якому йдеться про те, що хата священика — мурована, крита гонтом, збудована 1895 року. Зрозуміла річ, ініціативу будови узяв на себе молодий о. М. Ревакович. А до того часу священича родина проживала поруч у дерев'яній хаті, в яку поселилися, прибувши в село. Тут мешкав і попередник — о. І. Раковський, а ще раніше — Ружиловичі. Принаймні у «Францисканській метриці», завершений 1820 р., йдеться вже про «плебанію» під № 60. У власності плебанії було городів («ogrody») 26 моргів, під Кичеркою — понад 4 морги [11, арк. 10, 41 звор.]. Окрему власність мав і парох — «На Куті» — 10 моргів, «На Долинах» майже 6 моргів поля [11, арк. 82 звор; 83 звор.].

З 1903 р. М. Ревакович активно працював над ремонтом церкви, подбав про «покриття церкви і дзвіниці новим бляшаним дахом», який був завершений 1908 року [33, с. 678—679]. Вадим Щербаківський, досліджуючи, за дорученням НТШ у Львові 1909 р., церкви на Бойківщині [36, с. 7—12], помістив власну світлину Волосянської церкви після ремонту.

М. Ревакович був активним членом «Просвіти», про що він записав в анкеті 15 вересня 1901 року [13, арк. 41]. Його прізвище зустрічається серед «членів-основателів» читальні у Волосянці, які просили 15 травня 1908 р. Намісництво у Львові посприяти її заснуванню: Іван Ріжнів, начальник громади, Іван Мичко, Михайло Головчанський, Ілько Луцик, Михайло Ружилович, Федір Зинич, Василь Зелик, Андрій Губаль, о. Михайло Ревакович, Іван Гриців, Василь Гриців [14, арк. 37]. До цього часу о. М. Ревакович був головою «Просвіти», а в звіті новоствореної читальні за період від 9/

Волосянська церква після ремонту. Світлина В. Щербаківського. 1909 р.

Волосянська читальня «у домі госп[одаря] Стефана Ружиловича». Світлина 2013 р.

VII 1908 по 21/II 1909 р. він зазначений як заступник, а голова — Микола Рошкович [14, арк. 10]. Його присутність була вкрай потрібною як для авторитету читальні, так і для громади загалом. Однак читальня досить довго не мала власної оселі, а розміщала, як свідчить «Звідомлення» за 1935 р., «у домі госп[одаря] Стефана Ружиловича» [14, арк. 35]. До речі, цей будинок зберігся і досі.

Отець М. Ревакович, навіть утративши зір, навідувався до хати-читальні, бо у згаданому «Звідомленні» на запитання, чи працює священик-українець у читальні, зроблено запис: «о. Михайло Ревакович і о. Петро Карвацький» [14, арк. 37 звор.].

Товариство «Просвіта» у Львові (Ринок, 10) зверталось до Всечеснішого отця Михайла Реваковича, пароха у Волосянці, «як до свого члена, з проханням піти ласкаво на стрічу цій великій потребі Вашої Читальні та уможливити їй будову своєї домівки на ерекціональнім ґрунті» [14, арк. 35]. Чи-

Тит Ревакович

тальня вже мала деякі фонди для будови («дерево»), однак цей будівельний матеріал перебував «у господарів» [14, арк. 35]. Виглядає так, що будівлю звели не на «ерекціональному ґрунті», а на «господарському», де зараз у центрі села знаходиться Будинок просвіти.

Найбільш активним у науковій, суспільно-політичній та просвітницькій діяльності виявився *Тит Ревакович*. Він народився 6 вересня 1845 р. в с. Старий Кропивник Дрогобицького повіту, дитинство та юність провів у Волосянці, куди згодом постійно навідувався; помер 14 жовтня 1919 р. у Львові, похований на Личаківському цвинтарі. Це правник, член-засновник НТШ, організатор і голова Товариства опіки для емігрантів св. Рафаїла. Навчався у початковій Сколівській школі в 1851 р., нормальну початкову освіту здобув у Самборі й Стрию в 1851—1855 роках. Після 4 класів Академічної гімназії у Львові (1864) навчався на правничому факультеті Львівського університету, який закінчив у 1868 році.

Працював у судах Львова, Самбора, Сандагори. З 1886 р. — повітовий суддя у Підбужі Дрогобицького повіту, з 1898 по 1907 рр. — радник крайового суду у Львові. 1907 р. вийшов на пенсію. Він автор праць про Ф. Заревича, Л. Кобилицю, А. Крушельницького, Ю. Лаврівського, М. Устияновича та ін., залишив також велику епіс-

толярну та народнопоетичну спадщину. Початок фольклористичної діяльності Т. Реваковича припадає на 1860 р., коли він збирав народні пісні у Волосянці на Сколівщині, де батько був парохом, а згодом на Дрогобиччині, коли вчився в гімназії. У спогадах про Ф. Заревича писав: «В тій гарній Верховині пізнався я з Федором Заревичем зараз в зимі 1863/4 в домі моїх родичів в Волосянці. Дуже полюбив я его за его нічим не зрушимий веселий гумор, его все цікаві дотепи, его світлий розум і за его гарний спів. Его першого я почув в моїм життю, як він гарно і докладно співав найрізномірніші народні наші руські співанки; я не міг начудуватися розмаїтій мелодійности тих співів і не міг ся їх наслухати й доконувався тоді, що наша народна музика є то зовсім відрубний музикальний світ від званої нам музики італіянської, німецької і інших» [31, с. 286]. Деякі із записів Т. Реваковича потрапили до І. Франка і той подав одну з пісень у «Житі і Слові» за 1894 р. в рубриці про Кошута і Кошутську війну («Зачьиласі Наталія з нашим царьом бити») [21, с. 471—472]. До тритомника «Коломийки» В. Гнатюка включено його 54 тексти (усі з Волосянки). Тематика: рідний край, розваги молоді, кохання, мрії про шлюб («Ай відки ти, білявчино, чейже з Волосянки, Вітер віє, сім'я сіє, любку волосянцькийй», «В полонині, в полонині, в полонині сиджу, Тогди серцю відвологне, як тя, душко, виджу»; «Голос ми ся та поминив, голос, голосочок, Ай ходячи до рибочки за мівкий бродочок» [22, с. 2, 3, 30, 84, 104]. Більша частина записів Т. Реваковича знаходиться в архівосховищах. У наукових архівних фондах рукописів та фонозаписів ІМФЕ (28—3) є 4 одиниці збереження (40—43). Це пісні баладного змісту, історичні, весільні, побутові, коломийки. Записи здійснено в 1860—1910 рр. від різних інформаторів, у тому числі й відомих особистостей. Так, над жартівливою піснею «Ой приїхав молод козак до бистрого ставу» чорним чорнилом рукою Т. Реваковича написано: «Співав Корнило Устиянович в 1860-х роках. Списав Т. Ревакович. Знаю співати. — Т. Р.» [7, од. зб. 40, арк. 1]. Той же реципієнт виконав «Гимн словаків 1848 року» Радолінського. Далі помітка: «Співав Корнило Устиянович 1863» [7, од. зб. 40, арк. 1 звор.]. Зберігається також згадана історична пісня про війну австріяків проти Кошута. До-

статньо повний запис «Ладканя весільні, списані мною 1869 від славної співачки Фрузії Грицьової в Волосянці в Сколівському повіті» [7, од. зб. 40, арк. 26—28]. Зафіксовано 7 колядок і щедрівок господареві, господині, парубкові, дівчині («Ид сьому дому, ид веселому», «Попід Ділове лежат снігове», «Вийшли молодці рано з церковці») [7, од. зб. 40, арк. 28 звор.—36]. Одна буковинська пісня в записі 1879 р. з Сандогірського повіту про скасування панщини — «Дай, Боже, здоров'єчко нашому цареві» (7, од. зб. 42, арк. 4). Найбільше виявлено коломийок. В іншій одиниці збереження міститься добірка з присвятою на початку: «Коломийки для мого най...», а наприкінці — «З уст народа в Волосянці 1867 р. Т. Ревакович» [7, од. зб. 43, арк. 79]. У відділі рукописів Львівської національної наукової бібліотеки ім. В. Стефаника (ф. 93) знаходяться коломийки в його записах, а також переказ про перебування мешканця з Волосянки Кувака в козацькому війську. «Оповідав мині в Волосянці (од Сколе) 25 серпня 1864 року старий Стефан Ружилович Лесюк. Колим му розповідав за наших руських (українських, не московських) козаків, що колись були на Україні, — що его бабка му оповідала, що і з Волосянки ходили до тих козаків: «Бувало не чути за него і 14 літ, а він межі козаками пробував». Оттак називався єден «Кувак», що пішов до них» [3, од. зб. 126, арк. 12 звор.]. Наприкінці збирач інформував: «При тій нагоді зазначую, що я в 1864 році чув пісню про Саву Чалого в Волосянці, а затім під Бескидами від парубка, що служив у моїх родичів, а що походив з Кам'янки коло Сколього. Львів, 9 падолиста 1911. Титко Ревакович».

Т. Ревакович цікавився місцевою історією, переказами, які зберігали відгомін тих далеких подій, коли на наші землі нападали монголо-татарські і турецько-османські завойовники. Такий погляд він виклав у дописі про «татарський дзвінок», що ґрунтувався на народному сприйнятті фактів: «Коли я був ще малим хлопцем, — згадував Т. Ревакович, — а діялось се в п'ядесятих роках — чув я від людей в Волосянці [селі, що лежить в Скільщині близько Бескиду і близько нинішньої залізничної стації Лавочне], де я проживав від 5-ого року житя, часто оповідання про те, як Татари і Турки нападали на Волосянку, як відтак конфедерати верхи

на конях являли ся несподівано і казали собі давати овес, як десь з початком сего століття громада волосянська не хотіла йти робити дорогу до Сколього і як прибули гузари в село, сікли та рубали людей, в наслідок чого се місце, де теє сталось, зовуть до нинішнього дня «просіч», як вкінці були в селі «мацкалі», що йшли на Угорщину Мадяр войовати. Про Турків чув я більше оповідань, як про Татар, і се відповідає дійстному станови річий; та-ж Турки довгий час панували в поблизькій Угорщині, і може бути, що вони в Скільщині (Тухольщині) не раз гостювали. У Волосянці є гора близько Бескиду «Турчанка». То-ж оповідали люди, що на тій «Турчанці» мали Турки свій табір; а коли мусіли звідтам утікати, то викопали в тій горі таке велике місце як стодола, і там закопали усю свою зброю. Далі, як йде ся з Волосянки через Бескид в угорсько-руське село «Ляховець», то на самій границі видко ще нині зовсім видатні шанці; ті шанці зве нарід до нині «турецькі шанці». — Про Татар чув я лише одну згадку, котру отсе подаю. Люди оповідали, що татари палили, вбивали та в полон людей забирали. «Раз одної неділі — казав мені один — підчас Служби Божої дали в церкву знати, що Татари йдуть, ба що вони вже в селі. Люди поховали ся, де хто міг; лише сьвященик о. Симеон не могли відступити від вівтаря, бо правили св. Тайну Евхаристії. Татари впали до церкви і стяли при престолі о. Симеона. Церква стояла тоді не там, де нинька, а на самім горбку на нинішнім лану сьвященика, праворуч ріки Славки понад самою нинішню «резиденцією» [домом, де нині мешкає сьвященик]. Коли Татари вийшли з села, заблукало ся помежи хати татарське лоша із дзвінком на шиї. Якийсь верховинець зловив лоша і відрізав «дзвінок». Сей дзвінок був до недавна в волосянській церкві. Форма его ориґінальна, не звичайна: виглядає немов півкуля, голос має дуже голосний; «назад» то є місце, де є ушко дзвінка, за котре держить ся дзвінок, вже відірвав ся [як про се оповідав мені мій отець Іван Ревакович, що є сьвящеником у Волосянці від 1850 р.], але его відтак злютовано; так само і серце дзвінка чимало разів вже перемяняно. Боячись, щоби така памятка нашої старовини де не затратилась, подаровала на мою прозьбу старшина церкви волосянської сей дзвінок, котрий нарід у Волосянці ніколи інакше не називав, як «татарський дзвінок», церкві успенській у Льво-

ві, а дотичну грамоту переслав я, посилаючи цей дзвінок на виставу наших старинностей з початком 1889. р., на руки сен'ора Ставропігійського Інституту проф. д-ра Сидора Шараневича у Львові враз з історією сего дзвінка. Той дзвінок є відфотографований на таблиці XXVII під нр. 6. Длячого его перехрещено в так званім «Отчет-ї» з археологічно-бібліографічної вистави в Ставропігійськім Інституті (1889) на стор. 59 «колокольчикъ монгольскій» і длячого фальшиво подано, немов-би то его хто уживав в зимі при санках — не розумію. Пісьля каталога археологічно-артистичних предметів, що суть в музею Ставроп. Інститута, має сей «татарський дзвінок», як мені оповідали, стояти в салі Н, в габлеті Нр. 34. — Повисшу традицію про «татарський дзвінок» передаю ad aeternam rei memoriam, бо нині [близько 40 літ від тих часів, коли я се чув] люди старі у Волосянці геть повимирали, а від молодших про сю традицію я вже нічого не чув [32, с. 152—153].

Висновок Т. Реваковича про «татарський дзвінок» та втрату народної традиції, пов'язаної з ним, звучить доволі категорично. Так, Г. Дем'ян записав у 1974 р. варіант сюжету, який опубліковано у збірці «Писана керниця»: «Як напали татари й турки на Волосянку, — говориться в ньому, — а то було якраз у неділю, в церкві правилася Служба Божа. І ту селяни побачили, що татаре йдуть. Народ з церкви розбігся. А священик правив Службу, бо йому ни вільно переривати, хоть би горів, поки ни скінчит. А скінчив — пропало — смерть.

Татари зайшли в церкву і відтяли му шаблев голову коло престолу. А дяк заліз під крилос. Наводили татари повну церкву коней. Там було мале лоша з цікавим дзвінком. Підійшло воно до дяка й стало його нюхати. А дяк вийняв ніж і тот дзвінок відтяв і сховав» [28, с. 132—133].

Т. Ревакович займався не тільки науковими проблемами, а й просвітницькими. Так, він безпосередньо причетний до закладення читальні в рідному селі, яку офіційно було відкрито 1908 року. Товариство «Просвіта» у Львові 19 червня того ж року передало для читальні у Волосянці «на руки Реваковича Т., совітника» 72 примірники книг вартістю 27 корон. У списку зазначені: «Лихоліте», «Поучене про ґрунтові книги», «Порадник громадський», «Історія України-Руси», «Звідки взялися і що значать на-

зви: «Русь» і «Україна» та ін. [14, арк. 7]. Т. Ревакович листовно свідчив у Волосянці 3 серпня 1908 р.: «Я за свої гроші купую газети, книжки для Волосянців і щом поніс кошта всі заложеня читальні. А ґрунта жиди забирають у руських хлопів, котрі себе за мудрих вважають, а ради жичливиx інтелігентів не слухають ба й тайком висміюють, злість і розпука бере чоловіка» [14, арк. 9 звор.].

Т. Ревакович постійно підтримував зв'язки з місцевими активними жителями, цікавився просвітянськими проблемами, надалі допомагав у придбанні газет, журналів, інших видань для читальні у Волосянці. Так, у листі від 15 квітня 1917 р. з Кросна над Бачвою на Мораві Т. Ревакович писав до одного із засновників «Просвіти» у Волосянці, «писаря» (секретаря) Андрія Губаля: «Христос Воскрес! Любий Андрію! З Велик[одними] Святами віншую Вам і всім читальнякам і читальнячкам доброго здоров'я і горазд. Ніхто міні від 15 місяців не пише, що дієся в Волосянці, хоча я писав до Читальні 28 січня 1916 на чотирох видівках, 20 цвітня 1916 на трійох видівках, а 11 січня 1917 обширний лист. Що дієся з сиротами в Волосянці. Не дайте їм нидіти і в нужді загинати. А старайте їх вигодовати і з талантованя громадським коштом посилати то до науки ремесел то до висших шкіл. А з того буде і хосен і слава для української громади. Пильнуйте ся, учіть ся і держіть ся купи, бо наш український нарід так зруйновали, що загинемо, як ми українці собі не поможемо. А щоби собі помочи, треба науки, однодумці усюди і великої витривалої праці. Вороги хотять нас під ноги взяти, але ми українці не дамося. Наш клич свій буде! До оборони! До побіди! Щиро здоровить Вас Всіх Ваш друг Т. Р.» [18, арк. 12].

Позиція Т. Реваковича була проукраїнська, часті радикальна, безкомпромісна у ставленні до будь-яких іноземних поневолювачів, які в різний спосіб пригноблювали українців [24, с. 727—744]. Ці почуття панували в його сім'ї, яка вдруґе поріднилася з Охримовичами, оскільки дочка *Наталія* (1885—1946) одружилася з молодшим братом Володимира Охримовича — *Любомиром Охримовичем* (1881—1924). У них народилося два сини — *Олександр* і *Патричка*, доля яких, як і багатьох інших членів родини Охримовичів, важка й трагічна.

Увесь трагізм ситуації закарбувала у своїх спогадах Олена Залізняк (Охримович). Про одну із них вона згадувала, що «довелося знову бути мені в Завадові на сам Великдень. Та цим разом на дуже сумному обряді, похороні братанича Степана, на який з'їхалися сотні пластової і сільської молоді та старших громадян цілої Стрийщини» [20, с. 437].

Ідеться про *Степана Охримовича*, сина о. Богдана та Анни з роду Мартинків (дочка декана зі Сколього), який народився 18 вересня 1905 р. у м. Скольому. Навчався у Львівській та Стрийській гімназіях, студіював в Українському таємному університеті у Львові, Львівському університеті, але через арешт не закінчив. Він був членом Пласту, засновником куреня «Червона калина», членом УВО. Йому випала честь бути делегатом Першого конгресу українських націоналістів у Відні в 1929 р., на якому створена ОУН. С. Охримович став співзасновником організації «Група Української державницької молоді». Він — Крайовий провідник ОУН у 1930—1931 роках. Нетривалий час йому довелося працювати в Національному музеї у Львові, про що написав статтю. В той час він склав покажчик творів І. Франка, готував монографію про Леся Мартовича. Однак на початку квітня 1931 р. його заарештувала польська поліція, тортувала, після чого 10 квітня 1931 р. помер у Завадові на Стрийщині [23, с. 354—355].

«Із згаданого родинного з'їзду із 26-х молодих учасників, внуків моїх батьків та покійних вже дітей моїх братів і сестри, — продовжувала О. Залізняк, — згинув з рук польського, німецького і московського окупанта, чи померло в тюрмах 10 молодих хлопців, а 16 з родини, мужчин і жінок, прожили довгі роки на Сибірі на примусових роботах, вивезені туди москалями. Із дітей найстаршого брата Володимира обі дочки Соломія і Маруся були довгий час на засланні. З дітей брата о. Богдана, в якого домі відбувався з'їзд, напередодні Другої війни згинув з рук польської поліції Зенон, студент Краківської Академії Мистецтва» [20, с. 437]. *Зеновій Охримович* народився в 1917 р. у с. Завадові на Стрийщині. Закінчив Стрийську гімназію, був членом ОУН. У вересні 1939 р. польські шовіністи зловили його в Стрию і замордували, похований у Завадові на Стрийщині [17, с. 353].

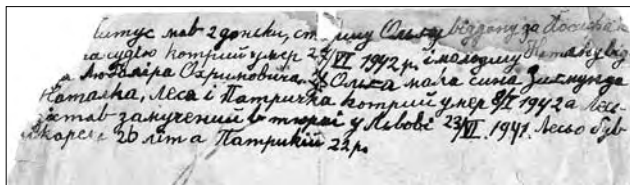
Степан Охримович

«По другому приході большевиків, — роздумувала далі О. Залізняк, — згинув Теодозій, а Степан, як згадано вище, помер по виході з тюрми. В польській і німецькій тюрмі сиділи якийсь час дочка Марія і син Маркіян, а наймолодша дочка Ліда засуджена на 25 років каторжних робіт на півночі за участь в УПА» [20, с. 437].

Кілька штрихів до портрета *Теодозія Охримовича*. Він народився 2 серпня 1909 р. у с. Корчині на Сколівщині. Закінчив 8 класів гімназії, став членом гімназійного пласту, членом УВО та ОУН. У 1932 р. його засуджено до двох років ув'язнення за приналежність до ОУН. Удруге заарештовано 1936 р. у зв'язку з подіями на горі Маківці в Карпатах. З 1941 р. він став членом обласного проводу ОУН Кам'янець-Подільської області. Був старшиною УПА. У 1945 р. Теодозій Охримович загинув у бою з групою НКВС, похований у Завадові [18, с. 355].

«Оба сини брата Любомира, — згадувала О. Залізняк, — д-р Олександр, що був лише що по доктораті, загинув в тюрмі на Лонцького, змасакований по відступі большевиків, а молодший Патрикій, студент теології, випущений з тюрми в безнадійному стані, помер до двох місяців» [20, с. 437].

Про братів Охримовичів згадував свого часу Кость Паньківський як про «домашніх бойовиків», що в 1930-ті роки часто обороняли будинок НТШ «від терористичних нападів», у якому певний час жив

Фрагмент запису Людмили Грушки

«Титко (так здрібніло звав себе і підписувався) Ревакович, дід двох завзятих бойовиків ОУН Охримовичів, які померли під час німецької окупації» [26, с. 97]. Точний вік хлопців на час трагічної події фіксувала їхня тітка — Людмила Грушка (дочка Фавстини Ревакович) — учителька у Волосянці, яка скрупульозно фіксувала відомості про родовід.

Як видно з цієї інформації, Олександра Охримовича замучили в тюрмі і про його поховання поки що нічого певного не виявлено, як і про сотні, тисячі невинно знищених у тюрмах під час відходу російських окупантів весною 1941 року. А от про Патричка (друге ім'я Костянтин) в Книзі поховань на Личаківському цвинтарі (поле № 53, № 160) записано «Ochrymowicz Konstantyn, 22 lat, 12.I.1942» [2, арк. 36 звор.]. Дата смерті і, очевидно, поховання різниться в кілька днів між офіційним записом та фіксацією Л. Грушки. До речі, в тій же могилі під № 160 є поховання рідних: а) Тит Ревакович, 75 літ, 14.10.1919; б) Стефанія Охримович, 72 роки, 7.11.1928; в) Наталя Охримович, 61 рік, 24.II.1946.

Василь Охримович

А от Любомир Охримович, батько цих двох юнаків і чоловік Наталії, похований на 52 полі, могила № 198. Він помер у віці 44 роки, 13.07.1924» [6, арк. 40].

«Син сестри Богуслави Мацілінської, Остап, студент філософії, — резюмувала О. Залізник — згинув у Львові в перестрілці з большевицькою поліцією, а Дам'ян, студент фармації, який пішов на Україну зараз по відступі большевицької армії, загинув, мабуть, в Миколаєві. Оба вони сиділи кілька разів в тяжких польських тюрмах в Бригідках, на Замку в Золочеві, в Равічу і Св. Хресті. Найстарший син брата о. Остапа, пароха Дичок, Василь, в'язень польських тюрем у Львові, Тернополі, Березі Картузькій, виїхав нелегально в Україну, де й загинув. Молодий Михась помер, коли віз муніципії УПА роздав його грудну клітку, Ярослав помер на тиф в німецькій тюрмі у Львові, дочка Маруся відбула 5 років заслання в азійських степах, дочка Ірина засуджена на 25 років каторжних робіт в північному Сибірі, була звільнена по смерті Сталіна. На засланні в Томську пробула довгі роки і Марія, вдова по братові Остапові (мама Василя, Ярослава, Михайла) з двома наймолодшими дітьми, бо старші дочки відбували кару в іншій частині Сибіру» [20, с. 437].

Особливу увагу привертає життя-подвиг найстаршого сина о. Остапа *Василя Охримовича* — діяча українського національно-визвольного руху, члена УВО та ОУН. Він народився 24 травня 1914 р. у Львові. Вчився у Тернопільській гімназії. У жовтні 1931 р. його заарештувала польська поліція, а після другого арешту йому заборонили навчання в гімназіях, відтак університеті. Тому він продовжив освіту у Львові в «Малій семінарії» при Духовній семінарії. 1935 р. В. Охримовича знову заарештували і заслали в концтабір Береза Картузька, 11 березня 1938 р. засуджений до 8 років ув'язнення. З початком Другої світової війни втік із в'язниці. Він став учасником трьох конференцій ОУН. З 1943 р. його обрали краєвим провідником ОУН на західноукраїнських землях. Упродовж 1946—1951 рр. В. Охримович проживав в еміграції в Західній Німеччині. 1951 р. його закинули з літака в Україну з метою підпільної роботи. Однак 6 жовтня 1952 р. він був схоплений і страчений у м. Києві за вироком Військового трибуналу [35, с. 708].

«Син брата о. Ростислава, пароха Волцнева, Олександр, скінчений теолог, був вивезений з дружиною Наталією і трьома дітьми на північній Сибір аж над Тихий океан і пробув там кілька літ», — так завершила свої спогади О. Залізник про страдницьку і трагічну долю великої родини Охримовичів, а водночас і Реваковичів. Духовні отці, адвокати і лікарі, студенти і семінаристи — усі вони великі патріоти України, які гідно виконали свій національний обов'язок, а ті, що згинули у боротьбі, поповнили список героїв.

1. Інститут літератури ім. Т. Шевченка НАН України. Відділ рукописних фондів і текстології. — Ф. 77. — Од. зб. 127. — Арк. 300—324. Листи *Тита Реваковича* до Олександра Кониського з Галичини та Буковини. [Рукописи].
2. Книга поховань на Личаківському цвинтарі. Поле № 53. [Рукопис]. Могила № 160 (*Тит Ревакович, Стефанія Ревакович, Наталія Охримович, Костянтин Охримович*).
3. Львівська національна наукова бібліотека ім. В. Стефаника НАН України. Відділ рукописів. — Ф. 93. — Од. зб. 126. — 12 арк. Верховинці з-під Бескида коло Лавочного ходили на Січ Запорозьку. зап. у Волосянці 25 серпня 1864 р. *Т. Ревакович*. [Рукопис].
4. Львівська національна наукова бібліотека ім. В. Стефаника НАН України. Відділ рукописів. — Ф. 93. — Од. зб. 86. — 25 арк. Листи *Марії Ревакович* до Тита Реваковича. 1885—1897. Соколів, Козьова, Сокаль.
5. Львівська національна наукова бібліотека ім. В. Стефаника НАН України. Відділ рукописів. — Ф. 167. II. — Од. зб. 2412. — П. 73. — Арк. 16—33. *Охримович В. Моя автобіографія*. [Рукопис].
6. Львівський обласний державний архів. Поле № 52. Могила 198 (*Любомир Охримович*). Книга поховань на Личаківському цвинтарі. Поле № 52. [Рукопис].
7. Наукові архівні фонди рукописів та фонозаписів Інституту мистецтвознавства, фольклористики та етнології ім. М. Рильського НАН України. — Ф. 28—3. — Од. зб. 40. — 97 арк. ; Од. зб. 41. — 79 арк. ; Од. зб. 42. — 9 арк. ; Од. зб. 43. — 46 арк. Пісні, коломийки, весільні, побутові та ін. подав *Т. Ревакович*. [Рукопис].
8. Наукові архівні фонди рукописів та фонозаписів Інституту мистецтвознавства, фольклористики та етнології ім. М. Рильського НАН України. — Ф. 28—3. — Од. зб. 42. — Арк. 1—10. Пісні. Записи у Козьовій. *Ревакович М.*
9. Парохіальний архів села Волосянки. — 260 арк. (зберігається у місцевій церкві). Метрикальна книга с. Волосянка (початок XIX — середина XX ст.). [Рукопис].
10. Центральний державний історичний архів України у Львові. — Ф. 19. — Оп. 16. Од. зб. 32. — П. 1. — 183 арк. Йосифінська метрика: ґрунтові метрики поземельного прибутку, описи земельних границь громади, правила фасіювання нив, сумарії та ін. документи с. Волосянка. [Рукопис].
11. Центральний державний історичний архів у Львові. — Ф. 20. — Оп. XVI. — Од. зб. 204. — 131 арк. Францисканська метрика, с. Волосянка. [Рукопис].
12. Центральний державний історичний архів у Львові. — Ф. 201. — Оп. 4а. — Спр. 938. — 60 арк. Метрична книга про смерть парафіян с. Волосянка. 1812—1855. [Рукопис].
13. Центральний державний історичний архів України у Львові. — Ф. 201. — Оп. 16. — Од. зб. 1260. — 60 арк. Анкетні відомості про стан парафії. Листи, анкети та інші документи священників з проханням призначити на парафію в с. Волосянка. 1894—1942. *М. Ревакович*. [Рукописи].
14. Центральний державний історичний архів у Львові. — Ф. 348. — Оп. 1. — Од. зб. 1645. — 38 арк. Прохання мешканців с. Волосянка про надання дозволу на заснування читальні та звіт про її діяльність. [Рукопис].
15. Центральний державний історичний архів України у Львові. — Ф. 372. — Оп. 1. — Спр. 41. — Арк. 4—7 звор. Листи *Михайла Грушевського* до Володимира Охримовича. [Рукописи].
16. Центральний державний історичний архів України у Львові. — Ф. 664. — Оп. 1. — Спр. 7. — 55 арк. Листи Тита Реваковича до різних осіб з прізвищами на букви «Б—Я». [Рукопис].
17. *Барвінок В. Охримович Зеновій / В. Барвінок // Стрийщина: історія в іменах. — Стрий : Щедрик, 2012. — Т. 2. — С. 353.*
18. *Барвінок В. Охримович Теодозій / В. Барвінок // Стрийщина: історія в іменах. — Стрий : Щедрик, 2012. — Т. 2. — С. 355.*
19. *Блажейовський Д. Історичний шематизм Львівської Архієпархії (1833—1944) / Дмитро Блажейовський. — Львів, 2004. — Т. 2: Духовенство і релігійні згромадження. — 570 с.*
20. *Залізник О. У місті Стрию при кінці минулого століття / О. Залізник // Стрийщина: історико-мемуарний збірник. — Нью-Йорк, 1990. — Т. 2. — С. 429—437.*
21. «Зачьиласі Наталія з нашим царьом бити» / зап. *Т. Ревакович* в Дрогобицькiм повіті в іюлі 1863 // *Жите і Слово. — 1894. — Т. 1. — Кн. 3. — С. 471—472.*
22. *Коломийки / збір. В. Гнатюк. Т. 1 // Етнографічний збірник. — Львів, 1905. — Т. 17. — 295 с. ; Т. 2 // Етнографічний збірник. — Львів, 1906. — Т. 18. — 315 с. ; Т. 3 // Етнографічний збірник. — Львів, 1907. — Т. 19. — 253 с.*
23. *Миськів Л. Охримович Степан / Л. Миськів // Стрийщина: історія в іменах. — Стрий : Щедрик, 2012. — Т. 2. — С. 354—355.*

24. *Мудрий М.* «Згадки з життя свого і своєї родини»: Спогади Тита Реваковича як джерело до історії Галичини XIX століття / Мар'ян Мудрий // Записки НТШ. — Львів, 2006. — Т. 252. — С. 708—762.
25. *Охримович В.* Рукописні церковні книги в с. Волосянці Стрийського повіту / Володимир Охримович // Записки НТШ. — Львів, 1897. — Т. 19. — Кн. 5. — С. 1—8.
26. *Паньківський К.* Спогади про НТШ / Кость Паньківський // Український історик. — 1978. — № 4. — С. 94—98.
27. *Передрій В.А.* Залізник-Охримович Олена Юліанівна / В.А. Передрій // Енциклопедія сучасної України. — Київ, 2010. — Т. 10. — С. 194—195.
28. *Писана керниця: топонімічні легенди та перекази українців Карпат* / збір. і впоряд. В. Сокіл. — Львів, 1994. — 205 с.
29. *Похоронні голосіння* / збір. І. Свенціцький // Етнографічний збірник. — Львів, 1912. — Т. 31—32. — 426 с.
30. *Ревакович М.* Домашній жіночий промисел / Марія Ревакович // Наша доля: збірник праць різних авторів. — Стрий, 1893. — С. 64—67.
31. *Ревакович Т.* Споминки про Федора Заревича / Тит Ревакович // Правда. — 1882. — Т. 2. — Вип. 4. — С. 281—287.
32. *Ревакович Т.* Татарський дзвінок / Тит Ревакович // Записки НТШ. — Львів, 1909. — Т. 89. — Кн. 3. — С. 152—153.
33. *Сокіл В.* Священнича родина Реваковичів у Волосянці / Василь Сокіл // Народознавчі зошити. — 2014. — № 4. — С. 667—686.
34. *Фольклорні матеріали з отчого краю* / збір. В. Сокіл, Г. Сокіл. — Львів, 1998. — 616 с.
35. *Шаповал Ю.І.* Охримович Василь Остапович / Ю.І. Шаповал // Енциклопедія історії України. — Київ : Наукова думка, 2010. — Т. 7. — С. 708.
36. *Щербаківський В.* Церкви на Бойківщині / Вадим Щербаківський // Записки НТШ. — Львів, 1913. — Т. 114. — С. 1—12.

Vasyl Sokil

THE OKHRYMOVYCHES AND THE REWAKOWYCHES

(family relationships — scientific researches — national positions).

The article shows in the light of two families — the Okhrymovyches and the Rewakowyches — the relationships, scientific researches and national positions of great priests' dynasties. Some of them were clergymen (Y. Okhrymovych, B. Okhrymovych, R. Okhrymovych, I. Revakovych, M. Revakovych), famous lawyers (T. Revakovych, Volodymyr Okhrymovych, L. Okhrymovych), journalists, teachers (O. Zaliznyak-Okhrymovych), doctors and leaders of UPA (S. Okhrymovych, Vasyl Okhrymovych, T. Okhrymovych etc.) or nationally conscious Ukrainians who had a reputation among their contemporaries. Because of their beliefs, many of them died. Each of these names took a high rank in the history of Ukraine.

Keywords: family of priests, church history, lawyer, doctor, folklorist, folk songs.

Василь Сокіл

ОХРИМОВИЧИ И РЕВАКОВИЧИ

(Семейные отношения — научные поиски — национальные позиции)

Сквозь призму двух семей — Охримовичей и Реваковичей рассматриваются семейные отношения, научные поиски и национальные позиции больших священнических династий. Некоторые были духовными лицами (Ю. Охримович, Б. Охримович, Р. Охримович, И. Ревакович, Владимир Охримович, М. Ревакович), известными адвокатами (Т. Ревакович, Л. Охримович), журналистами, просветителями (Е. Зализняк-Охримович), врачами, проводниками ОУН-УПА (С. Охримович, Василий Охримович, Т. Охримович и др.), просто национально сознательными украинцами, которые имели авторитет среди современников. За свои убеждения много их погибло. Каждое из этих имен занимает достойное место в истории Украины.

Ключевые слова: священническая династия, история церкви, адвокат, врач, фольклорист, народные песни.